

KIRGIZİSTAN’DA TELEKOMÜNİKASYON AĞLARI ARACILIĞIYLA İNTİHAR OLAYLARI*

The Suicide Events in Kyrgyzstan Through Telecommunication Networks

Gulzhar AKHMATALIEVA**

Öz

Son yıllarda telekomünikasyon ağlarının gelişmesiyle birlikte, bunlar aracılığıyla topluma ve insanlara karşı psikolojik terörizmin de geliştiği görülmüştür. Bu psikolojik terörizmin bir yöntemi ölüm oyunları veya diğer ifadeyle ölüm grupları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ölüm oyunları, çocukların sosyal medya sitelerinde oynadıkları oyunlar vasıtasıyla onları intihara götürmeyi veya intihara tahrik etmeyi amaçlayan, internet üzerinden erişilen oyunlardır. Bu oyunlar Kırgızistan’da da birden fazla çocuk tarafından oynanmış ve ülkede çok yankı uyandırmıştır. 2015-2018 yılları arasında bu ölüm oyunları olağanüstü bir hale gelerek, Rusya’da, Ukrayna’da daha sonra Kazakistan ve Kırgızistan gibi ülkelerde yaşayan çocuklar tarafından oynanmış, çok sayıda aile ve çocuk mağdur olmuştur. Rusya’da ölüm oyunları aracılığıyla 130 çocuk intihar etmiştir. Kırgızistan’da ise bu oyunu oynayan 40 çocuk payı kurtarılmıştır.

Ölüm oyunları arasında en duyulmuş olan “Mavi balina”nın yanında, “Saat 04.20’de beni uyandır”, “Sessiz ev”, “Ben oyundayım”, “f57”, “Ölü canlar”, “Saman yolu” ve son günlerde duyulmaya başlayan “Momo”, “Arkadaşını yak”, “24 saat boyunca kaybol”, “Koş yada öl” isimli oyunlar da ölüm oyunu kategorisinde yer alan oyunlardır. Bu ölüm oyunlarının ve en popüler olan mavi balina oyununun Avrupa’da, Brezilya’da ve yakın dönemde Türkiye’de bile birçok çocuk tarafından oynandığı belirtilmiştir.

Bu nedenle, ülkemizde yaşanmış olan bu olayların önüne geçilmesi amacıyla ciddi kanuni tedbirlerin alınması için Kırgız Ceza Kanununda İntihara Götürmek (KCK m.136) ve İntihara Tahrik Etme (KCK m. 137) başlıklı maddelerin yeniden düzenlenmesi, özellikle “suçun kamuoyunda alenen etkinlik veya kitle iletişim aracılığıyla veya telekomünikasyon bilgi ağı (internet) vasıtasıyla gerçekleşmesi” gibi yeni düzenlemelerin eklenmesi gerekliliği söz konusu olmaktadır.

Bu araştırmada, son dönemlerde sosyal medya vasıtasıyla ortaya çıkan çocukları intihara götüren ölüm oyunlarının çocuklar üzerindeki kötü etkisi, çocukları korumaya yönelik tedbirler ve yeni kanuni düzenlemelerin oluşturulması gerektiğini anlatılması amaçlanmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Çocuklar, İntihar, İntihara Götürmek, İntihara Tahrik, Ölüm Oyunları.

ABSTRACT

With the development of telecommunication networks, in recent years it has been seen the psychological terrorism against to people and society. Especially the one of the method of psychological terrorism has been emerged as the “death games” or in other words the “death groups”. The death games are games that aimed to driving to suicide or provoking suicide the children by playing games in social media sites. These death games have been played by some children in our country and create a big “echo” in Kyrgyzstan. Between 2015-2018 years these death games have become an extraordinary and have taken place in Russia, Ukraine and later in that countries such as Kazakhstan and Kyrgyzstan as well. Consequently, many children and families were victims of these kind of games. In Russia about 130 children’s suicide were committed through death games and about 40 children were rescued from the death games in the Kyrgyz Republic.

As the most popular death games after the “blue whale” are: “wake me up at 04.20 am”, “quiet house”, “I am in the game”, “f57”, “dead souls”, “Milky Way”. And in recent days, as a newly added games are: “momo”, “burn your friend”, “disappear for 24 hours”, “run or die”. But most of them, the most popular “blue whale” game has been reported in Europe, Brazil, even in the nearest period in Turkey as well.

Therefore, due to such events that occurred in Kyrgyzstan and in order to take serious legal measures in the future, The Kyrgyz Criminal Code should rearrange some items such as Driving to suicide (article 136 of Kyrgyz Criminal Code) and Provoking suicide (article 137 of Kyrgyz Criminal Code). But particularly, it need to add a new regulations such as a “crime that take place by public activity” or “through mass communications” or by “telecommunication information networks (internet)”.

The aim of this research are: describe the bad effects of death games that driving children to suicide trough the social media sites, describe the measures to protect children of them and the necessity of creating a new legal regulations.

KEY-WORDS: Children, Suicide, Driving to Suicide, Provoking Suicide, Death Games.

* Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 22.05.2019

Kabul Edildiği Tarih: 04.11.2019

DOI Numarası: [10.15337/suhfd.568978](https://doi.org/10.15337/suhfd.568978)

** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

E-mail Adresi: riasnet@mail.ru ORCID ID: [0000-0002-0217-3744](https://orcid.org/0000-0002-0217-3744)

GİRİŞ

Çağımızda teknolojinin hızla gelişmesi, internetin bir bilgi hazinesi haline gelmesi, doğru kullanıldığı takdirde birçok bilgiye ulaşabilen bir bilgi alanı olması ve hayatımızı kolaylaştırdığı tartışmasızdır. Ancak son zamanlarda telekomünikasyon ağları aracılığıyla topluma ve insanlara karşı psikolojik terörizmin de geliştiği görülmektedir. Bu psikolojik terörizmin bir yöntemi olarak “ölüm oyunları” veya diğer ifadeyle “ölüm grupları” ortaya çıkmıştır. Zihni daha genç ve masum olan çocukların sosyal medya sitelerindeki oyunlar vasıtasıyla intihara götürülmesi veya intihara özendirilmesi fiilleri son yıllarda gündemi meşgul etmeye başlamıştır. Bu tür olaylara Kırgızistan'da da rastlanılmış ve toplumda büyük yankı bulmuştur. 2015-2018 yılları arasında ölüm oyunları daha çok artış göstermiş, başta Rusya ve Ukrayna olmak üzere Kazakistan, Kırgızistan gibi ülkelerde de telekomünikasyon ağları aracılığıyla intihar olayları yaşanmıştır. Rusya'da ölüm oyunları aracılığıyla 130 çocuğun intihar ettiği, Kırgızistan'da ise bu tür oyunlar nedeniyle intihara kalkışan 40 çocuğun son anda kurtarıldığı bilinmektedir.

İntihar kelimesi “*herhangi bir durumun etkisi altında kendi hayatına son vermek*” anlamına gelir¹. Bilimsel terim olarak ilk kez 17.yüzyılda Tomas Braun adlı doktor ve filozof tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Terimin Latincesi, “*sui caedere*” olup; bu terim kendisini (sui) öldürmek (caedere) anlamına gelmektedir².

Toplumda intihar olaylarını artıran nedenlere bakıldığında, bunun başta kişilerin sahip olduğu sağlık problemlerinden kaynaklandığı görülmektedir. Fizyolojik hastalıklar açısından merkezi sinir sistemi hastalıklarına, endokrin sistem hastalıklarına, mide-bağırsak sistemi hastalıklarına sahip kişilerin intihar etme oranlarının yüksek olduğu tespit edilmektedir. Psikiyatrik hastalıklar açısından belirleme yapıldığında, depresyon, şizofreni, alkolizm, kişilik bozukluklarına sahip kişilerde intihar etme riskinin fazla olduğu görülmektedir³.

Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre, intiharın 800 nedeni olduğu belirtilmektedir. Bunların;

- %41'inin nedeni belli değildir
- %19'u ceza öncesi korku
- %18'i zihinsel hastalık
- %18'i aile üzüntüleri (kederleri)
- %6'sı tutku

¹ Bekmagambetova V.P./ Revin V.P./ Revina V.V., Ugolovnoe pravo Respubliki Kazahstan, Osobennaya çast, g. Moskva 2017g. s. 30.

² <https://www.kazedu.kz/referat/9881315> (E.T. 05.03.2019).

³ Akduman, Gültekin/ Korkusuz, İrfan/ Hüseyinov, Afgan/ Aytaç, Önder/Barış, Akduman, Polis ve İntihar, Adli Psikiyatri Dergisi, Nisan 2006, Cilt:3, Sayı:2, s. 11-12.

- %3'ü para kaybı
- %1.4'ü hayata doyunluk (bıkmak)
- %1.2'si fiziksel hastalık⁴, olduğu belirtilmektedir

Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerinde intihar eylemine sebep olan faktörlerde yaş açısından herhangi bir belirleme yer almamaktadır. Ancak intihar olgusunun henüz bedensel gelişmelerini tamamlamamış, kişilikleri gelişmemiş, hayatın tadını henüz almamış çocuklar arasında işlenme tehlikesinin çok daha yüksek olduğunun dile getirilmesi gerekmektedir. Çocuklar arasında intiharlara daha çok ailevi nedenlerin, başkasına yönelik öfkenin suçluluk ve utanç duygusuyla içselleştirilmesinin neden olduğu belirtilebilir⁵.

I. KIRGIZİSTAN'DA İNTİHAR OLAYLARININ SOSYO-PSİKOLOJİK DURUMU

Kırgızistan'da yapılan çalışmalarda intihara neden olan sebepler belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre intihara son zamanlarda, sosyo-psikolojik durumlar, aile sorunları⁶, kızların evlendirilmek için zorla kaçırılması⁷, askerlikte ordudaki tuhaf ve sert kuralların erkek çocuklar üzerindeki etkisi⁸, ekonomik açıdan kalkınmak amacıyla çocuklarını bırakıp giden ebeveynlerin yurtdışı göçü⁹, okullardaki çocuklar arasındaki “мектеп рекэти” (ing. *racketeering, extortion*)¹⁰, Türkçe ifadeyle “okul şantajı veya gaspı” gibi konuların neden olduğu ifade edilmektedir.

⁴ Tanya Tayson. Tsuitsid kak sotsialniy fenomen. <https://www.proza.ru/2009/12/31/909/> Statistika- samoubiystv <http://prognoz.org/article/statistika-samoubiystva/> Suitsid kak problema sovremennoy obşestva. R.V. Petrunnikova. Minskiy institut upravleniya, g. Minsk, Respublika Belarus. str. 416. http://media.miu.by/files/store/items/uses/xvii/mim_uses_xvii_34024.pdf (E.T. 05.03.2019). Ancak raporda oranlar yüzde üzerinden verilmesine rağmen, toplandığında ve değerlendirildiğinde yüzün üzerinde bir rakamın ortaya çıktığı görülmektedir.

⁵ Alisananoğlu, Fatma/ Akduman, Gülümser Gültekin, Çocuk ve Ergenlerde İntihar, Adli Psikiyatri Dergisi, Temmuz-Ağustos 2006, Cilt:3, Sayı: 3-4, s. 8,10.

⁶ V Kırgızstane osnovnaya priçina detskogo suitsida-semeynie ssorı, oktyabr 2018 g., <https://rus.azattik.org>. (E.T.03.04.2019).

⁷ Kraja nevest v Kırgızstane: gendernaya duel. İslam v SNG. islamsng.com/kgz/report/4112., Grajdane Kırgızstana obyavili voynu traditsii kraji nevest. For.Kg. Novosti Kırgızstana. <https://for.kg/news-151315-ru.html>. (E.T. 03.04.2019).

⁸ Toktonazarova, Nurjan, “Desyatki kirgizskih soldat, pogibşih v mirnoe vremya”, aprel, 2016 g. <https://rus.azattyk.org/a/27657453>. “Kakie poteri neset armiya Kırgızstana v mirnoe vremya?”. 10 oktyabrya 2018 g., Fergana Ru. <https://yandex.ru/media/fergana/kakie-poteri-neset-armiia-kyrgyzstana-v-mirnoe-vremia-5bbe020324792200aa778db6>. (E.T. 03.04.2019).

⁹ “Desyat detei soversşili suitsid, do çego migratsiya dovodit kirgızstansev”, Sputnik Kırgızstan, 06.07.2018, <https://ru.sputnik.kg/society> (E.T.03.04.2019).

¹⁰ Rusça'da “рэкет”, İngilizce'de “racketeering”, “extortion” kelimeleri Türkçe'de “şantaj” ve “gasp” anlamına gelerek, okullarda üst sınıf öğrencilerin alt sınıf öğrencilere karşı tehdit ve şiddet vasıtasıyla şantaj veya gasp uygulamasıdır. Bkz. Kızalakova A./Turdubekova N./ Kokulova A./

Kırgızistan İçişleri Bakanlığı istatistik bilgilerine göre; 2016 yılında 95 çocuk, 2017 yılında 97 çocuk, 2018 yılında ise 88 çocuk intihar etmiştir¹¹.

II. TELEKOMÜNİKASYON ARACILIĞIYLA ÖLÜM OYUNLARI

A. ÖLÜM OYUNLARI

2015-2018 yılları arasında reşit olmayan çocukları ve hatta gençleri intihar ettirmek amacıyla, ölüm oyunları ortaya çıkmıştır. Bu ölüm oyunlarına daha çok Rusya, Kazakistan ve Kırgızistan gibi ülkelerde rastlanılmıştır. Bu yasak oyunlar, ilgili organlarca engellenmeye çalışılmasına rağmen, yerine yeni ölüm oyunlarının ortaya çıktığı ve bu yeni ölüm oyunların tıpkı bir virüs gibi yayıldığı görülmektedir. Ölüm oyunlarının psikolojik etkisi altında kalan çocukların oyuna bağlı kalarak intihar etmeleri adı geçen ülkeler arasında ilk önce Rusya'da ciddi bir soruna dönüşmüş 130 civarında çocuğun ölümüne neden olmuştur. Söz konusu oyunlar daha sonra, Kırgızistan'da da görülmüştür. Günümüzde de bu türden yeni oyunların ortaya çıktığı ve bu tehlikenin hala güncelliğini koruduğu tespit edilmektedir.

İnternetteki ölüm oyunlarının yaygınlaşması ve gereken tedbirlerin alınmaması sonucu çocuklar bu oyunların oynandığı sitelere kolayca üye olabilmekte, oyunları oynayabilmekte, oyunun belirli aşamalarından geçmekte ve sonuçta da bu oyunların yönlendirmesiyle intihar etmektedirler¹². Ölüm oyunları sadece belirtilen ülkelerde değil, Avrupa'daki ülkelerde ve Brezilya'da da görülmektedir¹³.

Ölüm oyunlarının arasında günümüzde en popüler olanı "Mavi balina"dır. Bunun yanında "Saat 04.20'de beni uyandır", "Sessiz ev", "Ben oyundayım"¹⁴, "f57", "Ölü canlar", "Samanyolu"¹⁵ oyunları da sayılabilir. Yeni eklenen, "Momo", "Arkadaşını yak", "24 saat boyunca kaybol", "Koş ya da öl" isimli oyunlar da ölüm oyunları olarak hala dünyanın bir yerlerinde bazı çocuklar tarafından oynanmaktadır.

Munduzbaev M./ Gavrilova E. "Profilaktika reketa v şkolah Kırgızstana". Metodiceskoe posobie po predotvraşeniyu reketa v obşebrazovatelnih učrejdeniyah. g. Bişkek 2011g. s.7.

¹¹ Bengard Anastasiya, "88 samoubiystv za god. Poçemu naşi deti uhodyat iz jizni?" 24kg, 11 fevralya 2019 g. https://24kg/obshestvo/109171_88samoubiystv_zagod_poc-hemu_nashi_deti_uhodyat_izjizni/ (E.T. 19.03.2019).

¹² Seralieva A.M./Baymagambetova Z.M., Problemi ugolovnoy otvetstvennosti za dovedenie samoubiystva, Kazahskiy natsionalniy pedagogiceskiy universitet imeni Abaya. Vestnik, №1(48)2017, s.146.

¹³ İgra "Siniy kit" poyavilas v sotsetyah Brazili. <https://www.izh.kp.ru/daily/26669/3691644/> (08.03.2019).

¹⁴ Gazeta Komsomolskya pravda, 11.01.2017, www.kp.ru/daily/26642.7 (E.T.08.03.2019).

¹⁵ Arhipova A./ Volkova M./ Kirzyuk A./ Malaya E./ Radçenko D./ Yugay E., "Gruppi smerti: ot igrı k moralnoi panike". İssledovatel'skaya gruppa Monitoring aktualnogo foklora, g. Moskva 2017g. s. 5.

İnternet bilgilerine göre, söz konusu oyunları Rusya, Kazakistan, Ukrayna gibi ülkelerde, reşit olmayan çocuklar oynamakta ve ölüm gruplarına üye olmaktadır. Bu oyunların yöneticilerinin tutuklanmasına ve oyunların engellenmesine rağmen, günümüzde virüs gibi yeni ölüm oyunlarının ortaya çıktığı görülmektedir¹⁶. Ölüm oyunlarını oynayan kişilerin yaşları ise 12-19 arasında değişmektedir. Yani, oyuncular daha çok ortaokul, lise ve üniversite öğrencileridir¹⁷.

Yukarıda dile getirilen oyunlardan en yaygını olan “Mavi Balina”dan bahsedilmesi gerekir. Çünkü “balina” kelimesini içeren birçok ölüm oyununun “v kontakte” sosyal sitesinde yer aldığı görülmüştür. “V kontakte” sosyal ağı, Rusya ve eski Sovyetler Birliği ülkelerinde en popüler sosyal ağlardan birisidir. Çocuklar, günümüzde bu sosyal ağ vasıtasıyla ölüm gruplarına kaydolabilmektedirler. Bu sosyal ağda *balina* kelimesini içeren birden fazla ölüm grubu vardır. Bunlar, “Balinalar yukarıda yüzerler”, “Uzay balinası”, “Beyaz balina”, “Balina dergisi”, “Balina denizi”, “Balina okyanusu”, “Uçan balina”¹⁸, “Balinalar kıyıya atılır” gibi oyunlardır¹⁹. “Mavi balina” oyunu ise bunlar arasında en bilineni olup, 50 gün sürerek, en son günde çocuğun intihar etmesini sağlayan bir oyundur²⁰.

Yukarıda adı geçen oyunlar, çocukları etkileyerek onları değiştirmekte ve çocukların oyunu yöneten kişilere bağlı hale gelmelerine neden olmaktadır. Bu etkilerin çoğu video²¹ ve müzikler ile sayıların, resimlerin ve harflerin kombinasyonlarının kullanılmasıyla oluşmaktadır. Bu simgeler, normal çocuğun “kişiliğini” değiştirerek, sonuçta tamamiyle çocukları oyun kurucularının etkisi altında bırakmaktadır. Günümüzün terimi ile ifade edildiğinde bu etki çocukları adeta “zombiye dönüştürmektedir”²².

Oyunu oynadığı süreçte, çocuğun davranışlarında bir takım değişiklikler oluşmaya başlamaktadır. Çocuk kendi internet profiline, kendini yok etmeye yönelik resimleri koymaya, çoğunlukla kesici aletlerle kendini yaralamaya başlamaktadır. Çocuklar fazla miktarda kahve içmeye başlamakta ve uyku bozukluğu yaşamaktadırlar. Oyunlarda çocuklara görev kapsamında sembolik olarak yüksekte, çatılardan resim çektirilmekte, çok erken saatlerde kalkmaları, bilgisayar ve cep telefonu başında çok

¹⁶ Gazeta Komsomolskaya pravda, 11.01.2017, www.kp.ru/daily/26642.7 (E.T.08.03.2019).

¹⁷ Arhipova/Volkova/Kirzyuk /Malaya/Radçenko/Yugay, s. 5.

¹⁸ Gruppya smerti, Novaya gazeta, №51, 16.05.2016. s. 3. (E.T.10.03.2019).

¹⁹ ren.tv/novosti/2016-05-18/sledovately-polagayut-cto-igra-v-socseti-vynudila-11-letnyuyu-shkolnicu (E.T. 10.03.19).

²⁰ Radio svoboda, Kırım realii, 16 fevralya, 2017g., 17.00, krym.r.com/a/28312768html. (E.T.08.03.2019).

²¹ Vladimir Novikov, dotsent kafedri psihiatrii i psihoterapii. Tele programma Mujskoe/Jenskoe-“ostorojno Siniy kit”, Çast 2, vıpusk ot 03.03.2017. (E.T.08.03.2019).

²² Arhipova/Volkova/Kirzyuk/Malaya/Radçenko/Yugay, s. 15.

fazla zaman geçirmeleri sağlanmakta ve bu süreçlerde onlarla yazışmalar yapılmaktadır. Ayrıca çocuklardan ölümleri sembolize eden veya siyah giysiler giymeleri, kollarına gezegenlerin, scientia²³, mason²⁴ işaretlerini, çevrilmiş haçların, şeytan yıldızlarının ve çeşitli simgelerin resimlerini çizmeleri istenmektedir. Bu algı bozuklukları sonucu çocuklarda kendilerine dövme yaptırma hevesi oluşmakta ve çocuk martinizm²⁵, satanizm²⁶, hatta faşizmin²⁷ açık simgelerini (sembollerini) müzik sayfalarına kopyalamaya başlamaktadır. Çocuklar iç heyecanlarını ailesinden saklamakta ve söylememekte, açıkçası kendi içine kapanmaya başlamaktadır. Çocuklardan şiddet ve zulüm içeren mistisizm dizilerini tartışması ve izlemesi, bütün cihazlardaki saklı bilgilere parola koyması, giriş yapmak için grafik anahtarlarını kullanması, kullanılan bütün tarayıcıları ve çöp kutularını sürekli temizlemesi istenmektedir. Bu tür davranışlar, oyunu yönetenlerin çocuğa verdiği görevlerdir ve çocuk oyununun en son aşamasına veya finaline ulaşmak için bu görevleri yerine getirmektedir²⁸.

Bu görevlerden en tehlikelisi, sabahın çok erken saatlerinde çocuğa gönderilen ve onun psikolojisini etkileyecek videoların izlenmesi görevidir. Örneğin, çocukta sabah saat 04.20'de kendisine gönderilen bir videoyu izlenmesi istenmektedir. Videodaki özel frekans²⁹ çocuğu psikoz içine sokarak onu çok ciddi boyutta etkilemekte, sonuçta sabah saatlerinde onun intihar etmesine neden olmaktadır. Uzmanların görüşlerine göre, insanların bu saatlerde uyandırıldıkları takdirde etkilenmeye daha açık

²³ Terimin latincesi *scientia* olup "bilgi" anlamına gelmektedir. *Scientology* ise yalnız din değil, bir bilgiler sistemidir. "scio" latince'de "bilgi", "logos" yunanca'da "öğrenme" olup, bilgiler hakkında öğrenme terimini oluşturmaktadır. <https://vsezdorovocom/2018/12/saentologiya-cto-eto-takoe> (E.T.07.04.2019).

²⁴ "mason" kelimesi İngilizce'deki *freemason* kelimesinden türemiştir ve "hür duvar işçisi" demektir. *Masonluk* kardeşlik duygusuna dayalı, federal bir yapıya sahip, inisiyatif, hayırsever, sembolik, felsefi, seçici, hiyerarşik, uluslararası humanist ve kurucu bir kurumdur. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Masonluk>.

Masonluk, evrensel bir kardeşlik bilgidir. İnsanlar arasında sevginin, toleransın ve kardeşliğin hüküm sürmelerini, insanlığın hürriyet, barış, adalet ve huzur içinde gelişmesini hedefleyen Masonluk, ortak bir insanlık ülküsünü hedefler. www.mason.org.tr/web/ (E.T.07.04.2019).

²⁵ 18.yüzyılda Fransa'da *Louis-Claude de Saint-Martin* tarafından başlatılan mistik bir harekettir. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Martinizm>. (E.T.07.04.2019).

²⁶ Şeytan'ı veya Şeytan simgesini yücelten ve bazı mezheplerde şeytana tapmayı emreden öğretidir. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Satanizm>. (E.T.07.04.2019).

²⁷ İlk olarak İtalya'da Benito Mussolini tarafından oluşturulan otoriter devlet üzerine kurulu bir radikal milliyetçi siyasi ideolojidir. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Faşizm>. (E.T.07.04.2019).

²⁸ Spasenie detei ot kiberprestupleniy. Sledstvenniy komitet RF. Ofitsialniy sayt. s. 3, irk.sledkom.ru/folder/107968/?pdf=1 (E.T. 11.03.2019).

²⁹ Periyodik yani eşit zaman aralıkları ile tekrarlanan hareketlerde, hareketin birim zamanındaki tekrar sayısına Frekans denmektedir. Frekansın birimi Hertz (Hz)dir. <https://www.sumak-pompa.com/tr> (E.T.07.04.2019).

oldukları ifade edilmektedir. Sabah saat 04.20’de, özellikle içeriği korkunç olan bir videonun izlenmesinin insanı “telaşa” sokacağı şüphesizdir. Bu tür manipülasyonların geleneksel kültür terimlerinde bir tür büyücülük olarak değerlendirildiği de belirtilmektedir³⁰.

Neden oyun balınaya ilişkindir? Bilimsel bilgilere göre, balinalar kendilerini denizden kıyıya atarak intihar eden hayvanlardır. Eskiden beri balinaların toplu olarak kendilerini denizden veya okyanustan kıyıya atarak, intihar ettikleri bilinmektedir. Balinaların bu şekilde intihar etmelerinin nedeni halen bir sırdır. Ancak bazı bilim adamları, balinaların intihar etmelerinin birkaç sebebinin olabileceğini öne sürmektedirler. Bu nedenlerden bazılarını sıralayacak olursak;

- Su ortamındaki (deniz, okyanus) gürültü; bu gürültüler askeri bilimsel uygulamalar, tekne gürültüleri olabilmektedir. Balinalar gürültüye maruz kalınca kendilerini kurtaramamakta ve ortama uyum sağlayamadıklarından kendilerini kıyıya atmaktadırlar.

- Toprağın manyetik alanı; bu etki balinaların sağlığına çok ciddi zarar verebilmektedir.

- Deniz veya okyanustaki çöp, çöplerin atılması, petrol ürünleri,

- Yunuslar gibi sosyal bir su hayvanları olan balinaların kendi sürülerindeki sürü liderinin yönelim bozukluğuna uğraması ve kendisiyle beraber diğer balinaları da çekmesi,

- İşitme organlarının enfeksiyon kapması,

- Yaşlandıklarında huzur için kıyıya gelmeleri,

- Heyecanlanmaya eğilimli olmaları³¹,

- İklim değişikliği,

- Hastalıklar, yani parazitler; parazitler balinanın vücuduna yerleşerek, organlarını yaralamaktadır.

- Karşılıklı yardım; balinalar her daim sürülerinde soydaşlarına karşılıklı yardım gösterirler. Balina hatalı yöne giderek kaybolduğunda, soydaşlarından yardım istemek için sinyal veya işaret vermektedir ve diğer balinalar yardım etmek için giriştiğinde, kendileri de kıyıya vurmaktadır.

Japon bilim adamlarının görüşüne göre, balina sürülerinin nüfusu çoğaldıkça kendilerini yok etmeye başlamaktadırlar. Ancak, ekoloji alanında çalışan bilim adamlarının çoğu, bu bilginin yanlış olduğunu açıklamaktadır³². Balinaların ölümüne neden

³⁰ Arhipova/Volkova/Kirzyuk/Malaya/Radçenko/Yugay, s. 16.

³¹ Tvarkovskaya Aleksandra, “Poçemu kiti vibrasivayutsya na bereg, legenda i versii”. <https://syl.ru/article/33065/pochemu-kiti-vibrasivayutsya-na-bereg-legenda-i-versii>. (E.T.11.03.2019).

³² Poçemu kiti vibrasivayutsya na bereg? www.meta.kz (E.T. 11.03.2019).

olan birkaç sebep dile getirilse bile, bugüne kadar bilimadamları tarafından bilimsel açıdan net bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu sebeple balinaların intiharlarının sebebi tıpkı bir bulmaca gibi sır olarak kalmaktadır.

Bu oyunlarda kullanılan ikinci sembol olan kelebeklerin yaşam süresi de oldukça ilginçtir. Ömürleri yaşam koşullarına ve türlerine göre değişmekle birlikte, yaşam süreleri 3-4 gün olan kelebekler bulunduğu gibi, 20 ila 40 gün arasında değişen türleri de bulunmaktadır³³. Kelebeklerin en fazla ömre sahip türlerinin ise 1 yıla kadar yaşayabildiği ifade edilmektedir³⁴.

Balina ve kelebeğin, ölümü ve kısa ömrü ifade eden birer sembol olmaları nedeniyle ölüm oyunlarında bu sembollerin kullanıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Oyun yöneticileri bu tür sembollerini hem oyunun isminde hem de içeriğinde kullanarak, çocukların hayatlarına son vermeleri amacıyla intihar propagandası yapmaya çalışmaktadırlar.

B. OYUN KURALLARI

Telekomünikasyon aracılığıyla ölüm oyunlarını oynamak isteyen çocuklar, site-deki #f53, #f57, #f58, #d28, #balinalar denizi, #sessiz ev, #oyun oynamak istiyorum, #samanyolu gibi etiketlere (ing.*hashtag*) girerek oyuna kayıt olmaktadır. Kayıttan sonra sitenin yöneticisi çocukla bağlantı kurarak, intiharın nedenini yani neden intihar etmek istediğini, bu kararından emin olup olmadığını sormaktadır. Sonra her çocuğa özel küratör atanmaktadır. Küratör çocuğa oyun için koyduğu kuralları yerine getirmesini emretmektedir. Her oyuncu çocuğun, oyunda mutlaka saat 04.20'de hazır bulunması ve oyundaki her türlü sesi duyması şarttır. Yukarıda belirtildiği gibi, daha sonra çocuklara bazı ödevler verilmektedir. İlk ödev, çocukların kollarına jiletle kelebek veya daha çok balina resmi çizmeleridir. Eğer çocuk oyundan vazgeçtiğini bildirirse, oyunun yöneticisi çocuğu bulacağı, kendisini ve ailesini öldüreceği tehdidinde bulunmaktadır. Oyunun en son aşamasında, çocuklar kendini yüksek katlardan atma, köprüden atma, çatıdan atma, ilaç yutma, tren altına yatma, pencereye çıkma, kendini asma, damarları kesme fiilleriyle hayatlarına son vermektedir. Bu oyunun en son ödevidir³⁵. Ayrıca, intihar etmeye hazır olmayan ve intihardan korkan çocuklar için korkuyu aşmak için küratörler tavsiye ve talimatlar vermektedir³⁶.

³³ <https://22oa.ru/zhizn-babocek>. (E.T.11.03.2019).

³⁴ Baboçki prodolzhitelnost jizni.vetatlas.ru/articles/koshki/stati/baboçki-prodolzhitelnost-zhizni (E.T.11.03.2019).

³⁵ Siniy kit, mleçniy put, more kitov-suitsidialniye igrı dlya detei!!! Budte vniimatelni. <https://vadro.livejournal.com/1229256.html> (E.T. 10.03.2019).

³⁶ Kulikova Anna/ Polidi Anna, Problema zakonodatelnoi reglamentatsii otvetstvennosti za dovedenie do samoubiystva i sklonenie k samoubiystvu, nauçno-metodiçeskiy elektronniy jurnal Kontsept, İSSN 2304-120X, 2017, s.3.

Bu tür oyunların amaçlarının ne olduğu konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bazı Rus kaynaklarına göre, ölüm oyununu kuranlar Ukraynalı milletçiler³⁷, oyunu genç kuşağı yok etmek amacıyla oluşturmuşlardır³⁸. Bazı devlet adamları, ölüm oyunlarını kuranların ülke dışı düşmanlar olduğunu belirtmiştir³⁹. Ulyanovsk bölgesi valisi de ölüm oyunlarını kuran örgütün her çocuğun ölümü için belli miktarda para ödediğini, bunun yanında yetenekli çocukların ölümü için iki kat para ayırdığını dile getirmiştir⁴⁰. 2016 yılının ortalarına kadar Rusya’da, bu oyun sebebiyle 130 civarında çocuğun intihar etmesi üzerine ülke ayağa kalkmış⁴¹ ve bu ölüm oyunlarının, İslami Terör Örgütünden daha korkunç olduğu belirtilmiştir⁴². Bu oyunlarda, nörolingüistik⁴³ programlama üzerinde gerçek psikologların çalıştığı açıklanmıştır⁴⁴. Bu anlatılanlar sonucunda, Rusya’da 14 yaşına kadar çocukların internet kullanımının yasaklanması gerektiği önerisinde bulunulmuştur⁴⁵.

Kırgızistan’da ise ölüm oyunları 2017 yılının Şubat ayında, sabah saat 4’te, bir 8.sınıf ortaokul öğrencisinin pencereden atlayıp ölmesiyle gündem olmaya başlamıştır⁴⁶. Ancak, Kırgızistan İçişleri Bakanlığı Reşit Olmayan Çocuklar İşleri Müdürü Azamat Abdrahmanov’un verdiği bilgilere göre, söz konusu olay ölüm oyunları nedeniyle gerçekleşmemiştir. Abdrahmanov, Kırgızistan’ın genelinde çocukların intihar ettiğine ilişkin herhangi bir bilginin olmadığını, intiharların çoğunun ailevi-sosyolojik şartlardan

³⁷ Menedjer “megafona” uliçil ukrainskih natsionalistov sozdanii “gruppi smerti”. Gazeta.ru 16.02.2017, <https://m.gazeta.ru/tech/news/2017/02/16/n-9697289shtml> (E.T.11.03.19).

³⁸ Pletneva predlagaet vvesti zvanie “obraztsovaya semya”. Parlamentskaya gazeta. 06.03.2017. <https://www.pnp.ru/politics/2017/03/06/pleniyova-predlagaet-westi-zvanie-obrazcovaya-semya.html> (E.T.11.03.2019).

³⁹ Arhipova/Volkova/Kirzyuk/Malaya/Radçenko/Yugay, s. 16.

⁴⁰ “Sinie kit” okazalis straşnee “İslamskogo gosudarstva”, gubernator Ulyanovskoi oblasti rasskazal o razgovore protiv odarennih rosiysskih detei. Gazeta kommertsant, 08.03.2017. <https://www.kommersant.ru/doc/3236648> (E.T.01.03.2019).

⁴¹ ren.tv/novosti/2016-05-18/sledovatelyi-polagayut-çhto-igra-v-socseti-vynudila-11-lenyyu-shkolnicu (E.T. 10.03.19).

⁴² “Sinie kit” okazalis straşnee “İslamskogo gosudarstva”, gubernator Ulyanovskoi oblasti rasskazal o razgovore protiv odarennih rosiysskih detei. Gazeta kommertsant, 08.03.2017. <https://www.kommersant.ru/doc/3236648> (E.T.01.03.2019).

⁴³ Nörolingüistik-kişisel gelişim anlamındadır. Nörolingüistik programlama –kişisel gelişim sistemidir. <https://eksisozluk.com/norolingüistik-programlama-215587> (E.T.07.04.2019).

⁴⁴ ren.tv/novosti/2016-05-18/sledovatelyi-polagayut-çhto-igra-v-socseti-vynudila-11-lenyyu-shkolnicu (E.T. 10.03.19).

⁴⁵ Detyam do 14 let hotyat zapretit sotseti. A ostalnih sobirayutsya puskat tolko pod nastoyaşim imenem po pasportu, “gazeta İzvestiya”. <https://iz.ru/news/676136> (E.T.11.03.2019).

⁴⁶ “Siniy kit. Eşe odna jertva”. Novosti 24 ala-too, g. Bişkek, 11 fevralya 2017. “Pervuyu jertvu gruppi siniy kit naşli v Bişkeke”. Novosti 24Mir, 8 fevralya, 2017g. (E.T.11.03.2019).

dolayı gerçekleştiğini belirtmiştir⁴⁷. Müdürün verdiği bilgilerde, Rusya ve Kazakistan İçişleri Bakanlığı organlarıyla bu konudaki tecrübelerinden faydalanmak için konuşmalar yürütüldüğü, söz konusu ülkelerin ölüm oyunlarını engellemede kendi yöntemlerini paylaştıkları ve Kırgızistan'a bu ölüm oyunlarının ciddi bir şekilde yansımadağı dile getirilmiştir. Müdür özellikle, önleyici tedbirler alındığını, gözlem yaptıklarını, okullarda çocuklarla ve onların ebeveynleriyle konuşmalar yürütüldüğünü dile getirmiştir. Ülke genelinde, reşit olmayan 40 çocuğun oyuna kayıt olduğunu, bunun açığa çıkarılarak vahim sonucun engellendiğini ifade etmiş, İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenen prosedürün yardımıyla oyunların durdurulduğunu belirtmiştir⁴⁸. Ancak kanımızca, Kırgızistan İçişleri Bakanlığı Reşit Olmayan Çocuklar İşleri Müdürü'nün verdiği bilgiler ne kadar ispatlanabilir bir bilgi olsa da⁴⁹, toplumda panik ortamı yaratmamak amacıyla çoğu olayın gizlendiği görülmektedir.

Mavi balina oyunun 2017 yıllarında, Türkiye'ye de ulaştığı söylenmektedir. Oyuna maruz kalan⁵⁰ beşten fazla⁵¹ çocuğun hayatına son verdikleri bilinmektedir⁵². Ancak bazı bilgilere göre, Türkiye'de 142 çocuğun intiharı mavi balina oyunuyla bağlantılı olduğu iddia edilmektedir⁵³.

C. YENİ ÖLÜM OYUNLARI

Rusya, Kırgızistan ve Kazakistan, ölüm oyunlarını engellemesine ve durdurmasına rağmen, günümüzde onların yerine yeni ölüm oyunlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin, 2018'de Özbekistan, Kırgızistan'ı whatsapp sosyal ağı vasıtasıyla "Momo" adlı yeni oyunun geleceğini ve oyunu ilgili organlarca kontrol altına alınması

⁴⁷ "V Kırgızstane ne bilo ni odnogo suitsida iz-za sinego kita". Novosti Kırgızstana. kloop.kg, 6 fevralya, 2017g. (E.T.11.03.2019).

⁴⁸ Smertelnaya igra v sotsetyah. Otkrovenniy razgovor. Telekanal NTS, 13 fevralya 2017g. (E.T. 20.03.2019).

⁴⁹ İrina Karamuşkina podnyala vopros o poyavlenii igrı "siniy kit". kaktus media. 12 aprelya 2018g., https://kaktus.media/doc/373014_irina_karamyshkina_podnyala_vopros_o_poiavlenii_igrı_siniy_kit_.html, "Rodnie vibrosivşisysya devoçki polagayut, çto suitsid svyazan s opasnimı igrami". 7 fevralya 2017, kaktus media., https://kaktus.media.doc.352138_rodnye_vybrosivsşeisa_devoçki_polagayut_çto_svyid sviazan s opasnymi_igrami.tml. (E.T.20.03.2019).

⁵⁰ Mavi balina oyunu nedir, nasıl öldürüyor? 28.01.2019. www.posta.com.tr, <https://www.takvim.com.tr/guncel/2019/01/28>, Bu oyunu oynayanlar kendini öldürüyor: mavi balina nedir? 21 Eylül 2017, www.birgun.net (E.T. 11.03.2019).

⁵¹ Mavi balina oyunu intihar Haberleri, Güncel Mavi balina oyunu intihar haberleri ve Mavi balina oyunu intihar gelişmeleri. <https://haberturk.com/haberleri/mavi-balina-oyunu-intihar#> (E.T.29.03.2019).

⁵² Mavi Balina oyunu nedir? İşte Mavi Balina hakkında merak edenler ve ayrıntılı analiz. www.sozcu.com.tr.(E.T.19.03.1-2019).

⁵³ Mavi balina yüzünden 142 kişi intihar etti! www.milliet.com.tr/Mavi-Balina-yuzunden-142-kisi-intihar-etti-molatik-707/ (E.T.29.03.2019).

gerektiği konusunda uyarılmıştır⁵⁴. Bu oyuna kısaca değinirsek, tavuk pençeleri üzerinde çirkin kadın kafalı görünüşüyle insanı korkutan oyunun, mavi balinanın devamı olduğu, Meksika’da iyice yaygınlaştığı, daha sonra Rusya’ya ulaştığı belirtilmektedir⁵⁵. Diğer yeni ölüm oyunları da Ukrayna’da duyulmaya başlanmıştır. Bunlar, “Arkadaşını yak”, “24 saat boyunca kaybol”⁵⁶, “Koş yada öl” oyunlarıdır. “Koş yada öl” oyunun amacı, işleyen otoyoldan geçerek canlı kalmaktır⁵⁷. “24 saat boyunca kaybol” oyununda çocuk kimseye bildirmeden veya haber vermeden bir gün için ortadan kaybolmaktadır. Ertesi gün ise hiç bir şey olmamış gibi geri dönmektedir⁵⁸. Kırgızistan’da İçişleri Bakanlığı bilgilerine göre, 2019 yılının ilk başlarında ülke genelinde 99 reşit olmayan çocuk kaybolmuştur (53 erkek çocuk ve 46 kız çocuk). Bunlardan 91 tanesi bulunmuş, geri kalanından ise haber alınamamıştır. 76 çocuk, ailevi sebeplerden dolayı evlerini terk etmiş, 15 çocuk ise sadece kaybolduklarını bildirmişler. Bu oyunda çocuğa amacın herkesin onu araması gerektiği, oyun boyunca, çocuk aranırken, ona puanlar ekleneceği, ertesi gün geri geldiğinde nerede olduğunu söylememesi gerektiği ve oyunu yöneten kişiyle arasındaki yazışmaların hemen silinmesi gerektiği söylenmektedir⁵⁹.

Ölüm oyunlarından ilki olan “Mavi balina”nın küratörü Rusyalı İlya Sidorov’un⁶⁰ ve ölüm oyunlarının yöneticisi Rusyalı Filipp Budeykin’in tutuklanmasına ve oyunların engellenmesine rağmen⁶¹, bunların yerine yeni ölüm oyunları ortaya çıkmıştır.

⁵⁴ “Opasnaya igra dlya detei Momo, mojet poyavitsya v Kırgızstane”. MVD. 14.08.2018. <https://ru.sputnik.kg/society/20180814/1040628267/mvd-igra-momo-messenzher-profilaktika.html>. (E.T.11.03.2019).

⁵⁵ “Siniy kit 2: oçerednaya smertelnaya igra trevojit kırgızskiy segment”. For.kg/novosti Kırgızstana. www.for.kg. (E.T.11.03.2019).

⁵⁶ “Novaya smertelnaya igra-Podojgi druga”. Gazeta Komsomolskaya pravda, 7 fevralya 2019g., <https://www.rostov.kp.daily/26939.4/3989778> (E.T.18.03.2019).

⁵⁷ “U podrostkov poyavilas novaya opasnaya smertelnaya igra”. 11 fevralya 2019g., novosti bigmirnet. News.bigmirnet/ukraine /1886894-Y-podrostkov-poyavilas-novaya-smertelno-opasnaya-igra (E.T.18.03.2019).

⁵⁸ Prozorova Mariya./ Gavrilova Yuliya, “Opasnıye igrı naşih detei”. 9 fevralya 2017g., KP v Ukraine. <https://kp.ua/incidents/566384-opasnıye-yhry-nashykh-detei> (E.T. 18.03.2019).

⁵⁹ Bişkekские çinovniki vistupili protiv podrostkovoi igrı “ışçezni na 48 çasov”, 28.02.2019. Fe.Fergana news. <https://fergana.agency/news/105572/> (E.T.18.03.2019).

⁶⁰ İlya Sidorov reşit olmayan çocukları internet sosyal bağı aracılığıyla intihara götürme (Rus Federasyonu Ceza Kanunu, 110. m) ve para gaspı suçuyla (Rus Federasyonu Ceza Kanunu, 163. m) 3 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılmıştır. Bkz. “Kurator sinego kita prigovoren k trem godam kolonii-poseleniya”. 5 sentyabrya, 2018 g., www.rambler.ru. (E.T.19.03.2019).

⁶¹ “Topluma herhangi bir değeri yok veya topluma zarar veren insanları biyolojik atıklar” olarak tanımlayan Filipp Budeykin, reşit olmayan çocukları internet sosyal bağı aracılığıyla intihara götürme suçuyla (Rus Federasyonu Ceza Kanunu, 110. m), ve onun hesabında 15 çocuğun intihar

III. ÖLÜM OYUNLARININ CEZA HUKUKU BOYUTU

Kırgız Ceza Kanunu'nda, "İntihara Götürmek (KCK m.136)" ve "İntihara Tahrik Etme (KCK m. 137)" suçları yer almaktadır. Bu suçlar aşağıda belirtilecektir.

A. İNTİHARA GÖTÜRME SUÇU

"İntihara götürme" suçuna göre, insanın yaşam ve sağlığı için tehlikeli şiddet tehditinde bulunmak, acımasız muamele yapmak veya kişinin onur veya haysiyetini sistematik bir şekilde aşağılamak suretiyle dikkatsiz bir şekilde mağdurun intihar etmesine veya intihar girişiminde bulunmasına neden olan fail, KCK'nın "belli bir süreyle özgürlükten mahrumiyet" başlıklı 70. maddesinin II. kategorisindeki cezaya çarptırılmaktadır. Bu ceza kategorisine göre, reşit olmayan çocuklar için 1 yıl 6 ay'dan 2 yıl 6 aya kadar hapis cezası, diğer failler için 2 yıl 6 aydan -5 yıla kadar hapis cezası yaptırım uygulanmaktadır. Söz konusu fiillerin, faile maddi veya benzeri nedenlerle bağımlı olan mağdura ya da reşit olmayan çocuğa karşı işlenmesi halinde (KCK m.136/2), fail KCK'nın 70.maddesinin III. kategorisindeki cezayla cezalandırılmakla beraber, belli bir işte çalışmamak veya 3 yıla kadar belli bir mesleki uğraşından uzaklaştırılmaktadır veya sadece III. kategorideki cezayla cezalandırılmaktadır (KCK m. 136/2). KCK'nın 70. maddesinin III. kategorisindeki ceza hükmüne göre, reşit olmayan çocuklara 2 yıl 6 aydan-4 yıla kadar, diğer faillere ise 5 yıldan 7 yıl 6 aya kadar hapis cezası uygulanmaktadır. Eğer fail mağdurun intihar etmesini sağlamak amacıyla insanın yaşam ve sağlığı için tehlikeli şiddet tehditinde bulunur, acımasız muamele yapar veya kişinin onuru veya haysiyetini sistematik bir şekilde aşağılar ve bunun sonucunda intihar gerçekleşirse fail, 70. maddenin IV. kategorisindeki cezaya çarptırılmaktadır (KCK m.136/3). IV. ceza kategorisine göre, reşit olmayan çocuk failer 4 yıldan 6 yıla kadar, diğer failer 7 yıl 6 aydan 10 yıla kadar cezayla cezalandırılmaktadır⁶².

Kırgız Ceza Kanununun 136. maddesi 24 Ocak 2017 tarihinde 10 No'lu Kanun ile değiştirilmiş ve madde 1 Ocak 2019 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Maddede iki ayrı suç düzenlenmiştir. Biri taksirle intihara götürme suçu, diğeri kasten intiharı sağlamak suçu. Kasten intiharı sağlamak suçu için kanunda sayılan hareketlerin intiharı sağlamak amacıyla yapılması gerekir. Manevi unsur açısından amaca yer veren bir suç tipidir. Her iki suç tipi için de failin yaş küçüklüğü içinde olması halinde ceza daha az verilmektedir. Reşit olan faillerin cezası ise daha fazla olmaktadır.

Taksirle intihara götürme suçunda fail intihar etmesi kastıyla hareket etmektedir. Yaptığı davranışlar sonucunda kişinin intihar etmesini öngörmesi gerekirken öngörmemesi veya öngörmesine rağmen gerçekleşmeyeceğine güven duyması

ettiği iddiasıyla 3 yıl 4 aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılmıştır. Bkz. Novaya gazeta, Galina Mursalieva, "Lis priznal svoyu vinu". 20 iyulya 2017 g. www.novayagazeta.ru (E.T.19.03.2019).

⁶² Ugolovniy kodeks Kırgızskoy Respubliki, ot 2 fevralya 2017 goda, №19.

söz konusudur. Yani kişinin intiharı veya intihara teşebbüsü açısından bilinçli veya bilinçsiz taksiri bulunmaktadır. 1 Ocak 2019 tarihinden önceki düzenlemede, metin içinde manevi unsura ilişkin belirleme bulunmamaktaydı. Dolayısıyla da intihara götürme suçunun manevi unsuru doktrinde tartışmalıydı. Sadece taksirle işlenebileceğini belirtenler olduğu gibi kasten de işlenebileceğini ifade edenler de bulunmaktadır. Kırgız yazarlardan, Kurmanov/ Sıdıkova/ Şarşenaliev/Kurmanov/Abдиеv/Osmonaliev/Artsıbaşev/Bodobaev/Okenova, intihara götürme suçu niyetli veya dikkatsizlikle⁶³ gerçekleştirilebileceğini kabul etmektedirler. Niyetin ancak dolaylı niyet şeklinde olacağını, doğrudan niyetin bulunması durumunda fiilin intihara götürme değil, niyetle öldürme olacağını ifade etmektedirler⁶⁴. Kazak yazarlardan Seralieva ve Baymagambetova, intihara götürme suçunun manevi unsurunun dolaylı niyet olduğunu dile getirmektedirler. Yazarlara göre; eğer suç niyetle işlenmiş olursa, bu durumda failin fiilinin niyetle öldürme suçu olarak nitelendirilmesi gerekmektedir⁶⁵. Rus yazarlardan İnogamova-Hegay/Raroga/Çuçaeva, intihara götürme suçunun manevi unsurunu niyet veya dikkatsizlik olarak belirtmektedirler. Ancak suçun manevi unsurunun doktrinde tartışmalı olduğunu dile getirmektedirler. Yazarlara göre, failin niyeti varsa öldürme suçunun varlığı kabul edilmelidir. Yazarlara göre intihara götürme fiilinde niyetle öldürme fiili olmayıp, mağdur kendi hayatına son vermektedir. Bu nedenle intihara götürme fiilinde öldürme suçunun objektif tarafı (maddi unsuru) bulunmamaktadır⁶⁶. Rus yazarlarından Revin, intihara götürme suçunun manevi unsurunu dolaylı niyet ve düşüncesizlik olarak belirtmektedir⁶⁷. Rus yazarlarından Sundurova ve Talan, intihara götürme suçunun manevi unsuruyla ilgili doktrinde farklı görüşler bulunduğunu belirterek, dolaylı niyetle veya dikkatsizlikle işlenebileceğini ifade etmektedirler⁶⁸. Yazar Elmurzaev, “İntihara Götürmek için Cezai Sorumluluk” başlıklı Doktora Tezinde, İntihara götürme suçunun manevi unsurunu doktrinde tartışmalı olduğunu ve buna göre yazarların görüşlerini dört gruba ayırarak; Birinci grup yazarlara göre,

⁶³ Kırgız ceza hukukunda dikkatsizlik ile taksir ifade edilmektedir. Türk hukukundaki bilinçli taksir düşüncesizlik kavramıyla, bilinçsiz taksir ise ihmal terimiyle belirtilmektedir. Kırgız ceza hukukunda kast kavramı ise niyet kavramıyla ifade edilmektedir. Niyet, kendi içerisinde doğrudan niyet ve dolaylı niyet olarak ikiye ayrılmaktadır. Doğrudan niyet Türk hukukundaki doğrudan kastı ifade ederken, dolaylı niyet kavramı ise olası kastı ifade edecek şekilde kullanılır.

⁶⁴ Kurmanov K.Ş./ Sıdıkova L.Ç./ Şarşenaliev A.Ş./ Kurmanov Z.K./Abдиеv K.M./Osmonaliev K.M./Artsıbaşev P.Ya./ Bodobaev K.A./ Okenova P.A. Ugolovnoe pravo, Osobennaya çast, g. Bişkek 2001g., s. 39.

⁶⁵ Seralieva/Baymagambetova, s.146.

⁶⁶ İnogamova-Hegay L.V./Raroga A.İ./ Çuçaeva A.İ. Ugolovnoe pravo Rossiyskoy Federatsii, Osobennaya çast, g. Moskva 2008g. s. 61.

⁶⁷ Revin V.P., Ugolovnoe pravo Osobennaya çast, Yustitsinform 2010g., s.23.

⁶⁸ Sundurova F.R./ Talan M.V., Ugolovnoe pravo Rossii, Osobennaya çast, g. Moskva 2012g. s. 48.

intihara götürme suçunun manevi unsurun herhangi bir türüyle gerçekleşebileceğini, ikinci grup yazarlara göre, suçun hem doğrudan niyet hem de dolaylı niyetle gerçekleşebileceğini, üçüncü grup yazarlara göre, hem dikkatsizlikle hem de dolaylı niyetle, dördüncü grup yazarlara göre, suçun doğrudan niyetle veya ihmali bir şekilde gerçekleşeceğini dile getirmektedir. Ancak Elmurzaev'in kendi fikrine göre, Ceza Kanununundaki intihara götürme suçunun çoğu durumlarda taksirle gerçekleşeceğiyle ilgili ifade asılsızdır⁶⁹.

Yürürlüğe giren 136. maddeye göre, fail kasten tehdit fiilini veya acımasızca muamele fiilini veya aşağılama fiilini gerçekleştirmekte ve bunun sonucunda mağdur içine düştüğü durum nedeniyle intihar eylemini gerçekleştirmektedir. Yapılan davranışların sonucunda kişi intihar etmektedir. Fiillerin faille maddi veya benzeri nedenlerle bağımlı olan mağdura ya da reşit olmayan çocuğa karşı işlenmesi halinde cezanın daha fazla verilmesi öngörülmüştür. Ayrıca faille ilgili hak yoksunluğunun uygulanacağı kabul edilmiştir.

Kırgız ceza hukukunda failin 16 yaşından küçük olması halinde ceza sorumluluğu bulunmamaktadır⁷⁰. Suçun mağduru tehdit, acımasız muamele ve onuru sistematik şekilde aşağılama sonucu intihar eden kişidir. Taksirle intihara götürme suçu açısından ayrıca intiharı gerçekleştiremeyen, teşebbüs eden kişi de mağdurdur⁷¹. İntihara götürme suçu kapsamında düzenlenen her iki suçun maddi unsurunu oluşturan hareket, yaşam ve sağlık için tehlikeli şiddet tehdidinde bulunmak, acımasız muamele yapmak ve onur veya haysiyeti sistematik bir şekilde aşağılamaktır⁷². Seçimlik hareketli suç niteliği taşımaktadır. Tehdidin herhangi bir şekilde yerine getirilmesi yeterli olmayıp, kişinin yaşam ve sağlığı için tehlikeli olacak şiddette bulunacağını belirtmek suretiyle tehditte bulunulması gerekir. 1 Ocak 2019 tarihinden önceki düzenlemede tehdidin gerçekleştiriliş şekliyle ilgili herhangi bir sınırlama getirilmemişti⁷³. Dolayısıyla, tehdidin her türlü davranışla gerçekleştirilebileceği kabul edilmekteydi. Fail, fiziksel şiddet uygulayacağını, hürriyetinden yoksun kılacağını⁷⁴, geçiminden yoksun

⁶⁹ Elmurzaev Doku İnaeviç, "Ugolovnaya otvetstvennost za dovedenie do samoubiystva". Aftoreferat dissertatsii na soiskanie uçenoy stepeni kandidata yuridiceskih nauk. Akademiya upravleniya MVD Rossii, Moskva 2004g., s. 23-24.

⁷⁰ Kurmanov / Sıdıkova/ Şarşenaliev / Kurmanov /Abdiev/ Osmonaliev/Artsıbaşev/ Bodobaev/ Okenova, s. 39.

⁷¹ Batıçko V.T., Ugolovnoe pravo, Obşaya i osobennaya çast, kurs lektzii. Taganrogskiy Gosudarstvenniy Radiotekhniceskiy Universitet, 2006g., s. 102.

⁷² İnogamova-Hegay/ Raroga/ Çuçaeva, s.60.

⁷³ Kurmanov / Sıdıkova/ Şarşenaliev / Kurmanov /Abdiev/ Osmonaliev/Artsıbaşev/ Bodobaev/ Okenova s. 38. Aynı görüş; Sundurova/Talan, s. 47.

⁷⁴ İnogamova-Hegay/ Raroga/ Çuçaeva, s. 60.

bırakacağını⁷⁵, utanç duyacağı bilgileri yayacağını, işten çıkaracağını veya benzeri fiilleri uygulayacağını belirterek tehdit fiili gerçekleştirebilecekti. Tehditte, fail mağdur üzerinde psikolojik bir baskı oluşturmaktadır⁷⁶.

Acımasız muamelede, mağdura dayak, işkence, bedensel eziyet, yeme-içmeden, ısıdan, konuttan, özgürlüğünden yoksun bırakma ve benzeri hareketler uygulanmaktadır⁷⁷. Fail mağdurun sağlığına zarar vermekte, tıbbi bakımdan yoksun bırakmakta, mağduru bir şeye bağlamakta⁷⁸ veya bir yere kapatmaktadır⁷⁹. Kesintisiz surette gerçekleştirilmesi söz konusudur. İnsan haysiyetini sistematik olarak aşağılama fiilinde ise fail, mağdura alaycı muamele yapmakta⁸⁰, kişisel haysiyetini aşağılamakta, mağdurun eksiklikleri üzerinde alay etmekte, mağdurun özel yaşam bilgilerini yaymakta ve bunun gibi benzeri fiilleri uygulamaktadır. Failin mağdura haksız eleştiri yaptığı⁸¹ ve onu kötülediği durumlarda da suç oluşmaktadır⁸². Söz konusu insan haysiyetini aşağılayıcı fiiller, bir defaya mahsus şekilde değil, sistematik olarak devam etmek zorundadır. İcrai veya ihmali olarak gerçekleştirilebilir⁸³.

Kırgız Ceza Kanununun 136. maddesinin 1. fıkrası için yalnızca hareketlerin yapılması yeterli olmayıp, bu hareketlerin sonucunda mağdurun intihar etmesi veya intihara teşebbüs etmesi gerekmektedir. Teşebbüs tamamlanmış suç gibi cezalandırılmaktadır. 136. maddenin 3. fıkrasında ise teşebbüse yer verilmemiş, intiharın gerçekleşmesi aranmıştır.

B. İNTİHARA TAHİRİK SUÇU

KCK'nın 137. maddesinde yer alan intihara tahrik hükmüne göre fail ikna, aldatma veya farklı bir şekilde mağduru intihara tahrik etmektedir. Mağdur, failin söz konusu fiilleri sonucunda intihar ettiğinde veya intihara teşebbüste (girişimde) bulunduğu fail KCK'nın 70. maddesinin II. kategorisiyle cezalandırılmaktadır (KCK, m. 137/1). II. kategoriye göre, reşit olmayan çocuk failer 1 yıl 6 aydan-2 yıl 6 aya kadar,

⁷⁵ Gladkih V.İ./ Kurçeev B.S., Ugolovnoe pravo Rossii, Obşaya i osobennaya çast, g. Novosibirsk 2015g. s.180.

⁷⁶ Galimov R.R., K voprosu ob ugolovnoi otvetstvennosti za dovedenie do samoubiystva, Vestnik VEGU №2(70) 2014. s.26.

⁷⁷ Kurmanov / Sıdkova/ Şarşenaliev / Kurmanov /Abdiev/ Osmonaliev/Artsıbaşev/ Bodobaev/ Okenova, s. 38. Aynı görüş. İnogamova-Hegay/ Raroga/ Çuçaeva s. 60.

⁷⁸ Galimov, s.26.

⁷⁹ Sundurova / Talan, s. 47-48.

⁸⁰ İnogamova-Hegay/ Raroga/ Çuçaeva / s. 61.

⁸¹ Galimov, s.27.

⁸² Sundurova / Talan, s. 47-48.

⁸³ Kurmanov / Sıdkova/ Şarşenaliev / Kurmanov /Abdiev/ Osmonaliev/Artsıbaşev/ Bodobaev/ Okenova, s. 38.

diğer failler ise 2 yıl 6 aydan-5 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılmaktadırlar. Söz konusu fiillerin, faile maddi veya benzeri durumlarla bağımlı olan mağdura yada reşit olmayan çocuğa karşı işlenmesi halinde, fail KCK'nın 70. maddesinin III. kategorisindeki cezayla cezalandırılmakla beraber, belli bir işte çalışmamak veya 3 yıla kadar belli bir mesleki uğraşından uzaklaştırılmak yaptırımına maruz kalmaktadır veya sadece III. kategorideki cezayla cezalandırılmaktadır (KCK m. 137/2). KCK'nın 70. maddesinin III. kategorisindeki hükme göre, reşit olmayan çocuklara 2 yıl 6 aydan-4 yıla kadar, diğer faillere ise 5 yıldan 7 yıl 6 aya kadar hapis cezası uygulanmaktadır⁸⁴.

İntihara tahrik suçu hem doğrudan niyetle hem de dolaylı niyetle işlenebilmektedir⁸⁵.

İkna etmek kavramında, mağdurun intihar etmesi için fail tarafından inandırılması, öğüt verilmesi söz konusu iken aldatmada, failin mağduru intihar ettirmek amacıyla yanlış şekilde yönlendirilmesi gerçekleştirilmektedir⁸⁶. Bunların dışında herhangi bir şekilde de intihara tahrik gerçekleşebilir. Suçun, faile maddi veya benzeri durumlarla bağımlı olan mağdura ya da reşit olmayan çocuğa karşı işlenmesi halinde ceza daha fazla olmakta ve ayrıca hak yoksunluğu uygulanmaktadır. Failin çocuk olması halinde ise cezanın daha az verilmesi kabul edilmiştir.

Suçun oluşması için belirli kişinin intihara tahrik edilmesi gerekmektedir. Belirsiz sayıdaki kişilere karşı gerçekleştirilen fiillerde bu madde uygulanmayacaktır.

C. DEĞERLENDİRME

Yukarıda belirtilen suçlar, intihar olaylarının cezalandırılması açısından önemli hükümler olmakla beraber yeterli değildir. Günümüz teknolojisinin ortaya çıkardığı ve çocukların ölüme neden olan ölüm oyunlarının engellenebilmesi için mevzuatımıza hükümler eklenmesi ve ciddi önlemler alınması gerekmektedir. Suçların oluşması için mağdurun intihar etmesi veya intihara teşebbüs etmesi gerekmektedir.

Yapılacak düzenlemeler açısından Rus Ceza Kanunu'ndan yararlanılabilir. Rusya Federasyonu'nun, "çocukların telekomünikasyon veya internet aracılığıyla intihar ettirilmesine" yönelik, 31 Mayıs 2017 tarihinde Rus Ceza Kanununa getirmiş olduğu yeni düzenlemelerin Kırgız Ceza Kanunu'nda da kabul edilmesi gerekir. Buna göre⁸⁷, 110. maddesinin 2. fıkrasının (b) bendinde yer alan *intihara götürme* suçununun

⁸⁴ Ugolovniy kodeks Kırgızskoy Rsespubliki, ot 2 fevralya 2017 goda, №19.

⁸⁵ Kurmanov / Sıdkova/ Şarşenaliev / Kurmanov /Abdiev/ Osmonaliev/Artsıbaşev/ Bodobaev/ Okenova, s. 39.

⁸⁶ Kuznetsova M.Yu. "Dovedenie do samoubiystva: problemi i kvalifikatsii". III mejdunarodnaya nauçnaya konferentsiya, Pravo: istoriya, teoriya, praktika. Sankt-Peterburg 2015, İSBN 978-5-4386-0809-7. s. 124.

⁸⁷ Putin podpisal zakon o "gruppah smerti", rossiyskaya gazeta RG.RU, 07.06.2017. <https://rg.ru>. (E.T.20.03.2019)., Ugolovniy kodeks Rossiyskoi Federatsii, <https://minjust.ru> (E.T.20.03.2019).

hamile kadına karşı işlenmesi, (v) bendinde iki veya daha fazla kişiye karşı işlenmesi, (g) bendinde önceden anlaşmak suretiyle grup veya örgüt tarafından işlenmesi, (d) bendinde ifade edilen alenen, kitle iletişim aracılığıyla veya telekomünikasyon bilgi ağı ve internet vasıtasıyla gerçekleştirilmesi hükümlerinin eklenmesi gerekir. Yine Rus CK'nun 110.1 maddesinin 3. fıkrasının (b) bendinde yer alan, *intihara tahrik veya intihar işlenmesine yardım etmek* suçunun hamile kadına karşı işlenmesi, (v) bendinde iki veya daha fazla kişiye karşı işlenmesi, (g) bendinde önceden anlaşmak suretiyle grup veya örgüt tarafından işlenmesi, (d) bendinde alenen, kitle iletişim aracılığıyla veya telekomünikasyon bilgi ağı ve internet vasıtasıyla işlenmesi hükümlerinin Kırgız Ceza Kanununa ilave edilmesi şarttır. Ayrıca Rus CK'nun 110. 2 maddesinin 1. fıkrasında, *intihara teşvik* suçunun örgütün faaliyeti çerçevesinde, intihar işleme yöntemleriyle ilgili bilgileri yaymak veya intihar işlenmesine çağırarak hükmünün, 2. fıkrasında, söz konusu fiilin alenen, kitle iletişim aracılığıyla veya telekomünikasyon bilgi ağı ve internet vasıtasıyla gerçekleştirilmesi hükümlerinin⁸⁸ Kırgız Ceza Kanununa eklenmesi gerekir.

Bunların yanında, Kırgızistan'da da Rus Federasyonu'nun 18 Aralık 2018 tarihli, Bilgi, Bilgi Teknolojisi ve Bilgi Güvenliği Kanununda yer alan (m.15.1) "çocukları veya diğerlerini kötü etkileyecek sitelerin engellenmesi" ve "çocukların veya diğerlerinin sağlığına ve hayatına zarar verecek bilgilerden koruma" (5.bölümün 1.alt bölümü, "j" fıkrası)⁸⁹ hükümlerine benzer yeni düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

SONUÇ

Günümüzde telekomünikasyon bilgi ağı ve internet aracılığıyla çocukları intihara götüren veya tahrik eden ölüm oyunlarının ilgili organlarca engellenmesine rağmen, yerine yeni ölüm oyunlarının çıktığı görülmektedir. Gelişen teknoloji çağında, hayatımızı ve işimizi kolaylaştıracak telekomünikasyon ve internet vasıtasıyla her türlü bilgiye ulaşabileceğimiz çağda, sosyal medya aracılığıyla topluma zarar verecek, özellikle daha genç ve yeni kuşakları gizli yöntemlerle yok etmeye yönelik bu tür ölüm oyunlarının ileride tekrarlanmaması, oyunu kuranlar için sert bir ceza uygulanması için başta İçişleri Bakanlığı olmak üzere, ciddi tedbirlerin alınması, ayrıca Kırgız Ceza Kanunu'nda İntihara Götürmek ve İntihara Tahrik hükümlerinin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede hükümlere, alenen, kitle iletişim aracılığıyla veya

⁸⁸ Ugolovniy Kodeks RF, <https://minjst.ru/ru/press/news/ugolovnyy-kodeks-rossiyskoy-federacii-0> (E.T. 05.03.2019).

⁸⁹ Federalniy zakon ob informatsii, informatsionnih tehnologiy i o zaşite informatsii ot 27.07.2006 №149-F3 st.15.1 (redaktsiya 18.12.2018). <https://fzrf.su/zakon/ob-informacii-149-f3/st-15.1.php> (E.T.20.03.2018).

telekomünikasyon bilgi ağı ve internet vasıtasıyla işlenmesinin, iki veya daha fazla kişiye karşı gerçekleştirilmesinin, örgütlü olarak icra edilmesinin örgütün faaliyeti çerçevesinde, intihar işleme yöntemleriyle ilgili bilgileri yaymak veya intihar işlenmesine çağırarak hükmünün ilave edilmesi yararlı olacaktır.

Belirtilen düzenlemelerin dışında çocukların benzer ölüm oyunlarından uzak durmaları için internet kullanımının Rusya'da olduğu gibi 14 yaşa kadar sınırlanması, çocukların ebeveynlerinin her daim onların yanında olmaları, her konuda desteklemeleri, davranışlarında herhangi bir değişikliğin ortaya çıkması halinde hemen farketmeleri, ölüm oyunlarının kendisine ne kadar tehlikeli olacağını çocuklarına anlatmaları, sosyal hayatlarını sağlıklı yürütmeleri için çocuklarını gözlem altına almaları, okullarda İçişleri Bakanlığı Çocuklar İşleri Bölümü temsilcileri, psikologlar ve öğretmenler tarafından sürekli toplantıların düzenlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Arhipova A./ Volkova M./ Kirzyuk A./ Malaya E./ Radçenko D./ Yugay E.: Gruppi smerti: ot igrı k moralnoi panike. İssledovatel'skaya gruppa Monitoring aktualnogo folklora, g. Moskva 2017g.
- Batiçko V.T.: Ugolovnoe pravo, Obşaya i osobennaya çast, kurs leksiy. Taganrogskiy Gosudarstvenniy Radiotekhnicheskiy Üniversitet, 2006g.
- Bekmagambetova V.P./ Revin V.P./ Revina V.V./ Ugolovnoe pravo Respubliki Kazahstan, Osobennaya çast, g. Moskva 2017g.
- Bengard Anastasiya.: 88 samoubiystv za god. Poçemu naşı deti uhodyat iz jizni. 24kg, 11 fevralya 2019 g. https://24kg/obshestvo/109171_88samoubiystv_za_god_pochemu_nashi_deti_uhodyat_izjizni/ (E.T. 19.03.2019).
- Baboçki prodoljitelnost jizni., vetatlas.ru/articles/koshki/stati/babochki-prodolzhitelnost-zhizni (E.T.11.03.2019).
- Bişkekskie činovniki vistupili protiv podrostkovoı igrı "işçezni na 48 çasov", 28.02.2019. Fe.Fergana news. <https://fergana.agency/news/105572/> (E.T.18.03.2019).
- Vladimir Novikov, dotsent kafedrı psihiatrii i psihoterapii. Tele programma Mujskoe/Jenskoe-ostorojno "Siniy kit", Çast 2, vıpusk ot 03.03.2017. (E.T.08.03.2019).
- "V Kirgızstane ne bilo ni odnogo suitsida iz-za sinego kita". Novosti Kirgızstana. kloop.kg, 6 fevralya, 2017g. (E.T.11.03.2019).
- V Kirgızstane osnovnaya priçina detskogo suitsida-semeynie ssorı, oktyabr 2018 g., <https://rus.azattik.org>. (E.T.03.04.2019).
- Galimov R.R.: K voprosu ob ugolovnoi otvetstvennosti za dovedenie do samoubiystva, Vestnik VEGU №2(70) 2014g.
- Gladkih V.İ./ Kurçeev V.S.: Ugolovnoe pravo Rossii, Obşaya i osobennaya çast, g. Novosibirsk 2015g.
- Gazeta Komsomolskaya pravda, 11.01.2017, www.kp.ru/daily/26642.7 (E.T.08.03.2019).
- Gruppa smerti, Novaya gazeta, №51, 16.05.2016. (E.T.10.03.2019).
- Grajdane Kirgızstana obyavili voynu traditsii kraji nevest. For.Kg. Novosti Kirgızstana. <https://for.kg./news-151315-ru.html>. (E.T. 03.04.2019).
- "Desyat detei soverşili suitsid, do çego migratsiya dovodit kirgızstantsev", Sputnik Kirgızstan, 06.07.2018, <https://ru.sputnik.kg/society> (E.T.03.04.2019).
- Detyam do 14 let hotyat zapretit sotseti. A ostalnih sobirayutsya puskat tolko pod nastoyaşim imenem po pasportu, "gazeta izvestiya". <https://iz.ru/news/676136> (E.T.11.03.2019).

- İnogamova-Hegay L.V./ Raroga A.İ./ Çuçaeva A.İ.: Uголовное право Rossiyskoy Federatsii, Osobennaya çast, g. Moskva 2008g.
- İrina Karamuşkina podnyala vopros o poyavlenii igrı “siniy kit”. kaktus media. 12ap- relya, 2018g. https://kaktus.media/doc/373014_irina_karamyshkina_podnyala_vopros_o_poiavlenii_igrы_siniy_kit_.html. (E.T.20.03.2019).
- İgra “Siniy kit” poyavilas c sotsetyah Brazilii. <https://www.izh.kp.ru/daily/26669/3691644/> (08.03.2019).
- Kuznetsova M.Yu.: Dovedenie do samoubiystva: problema kvalifikatsii, III Mejdunarodnaya nauçnaya konferentsiya, Pravo: istoriya teoriya praktika, İSBN 978-5-4386-0809-7. g. Sankt-Peterburg 2015g.
- Kulikova Anna. /Polidi Anna.: Problema zakonodatelnoy reglamentatsii otvetstvennosti za dovedenie do samoubiystva i sklonenie k samoubiystvu, nauçno- metodičeskiy elektronniy jurnal Kontsept, İSSN 2304-120X, 2017r.
- Kurmanov K.Ş./ Sıdikova L.Ç./ Şarşenaliev A.Ş./ Kurmanov Z.K./ Abdiev K.M./ Osmo- naliev K.M./ Artsıbaşev P.Ya. / Bodobaev K.A./ Okenova R.A.: Uголовное право, Osobennaya çast, g. Bişkek 2001g.
- Kızalakova A./ Turdubekova N./ Kokulova A./ Munduzbaev M./ Gavrilova E.: “Profilaktika reketa v şkolah Kırgızstana”. Metodičeskoe posobie po pre- dotvraşeniyu reketa v obşebrazovatelnih uçrejdeniyah. g. Bişkek 2011g.
- Kurator sinego kita prigovoren k trem godam kolonii-poseleniya. 5 sentyabrya, 2018 g., www.rambler.ru. (E.T.19.03.2019).
- “Kakie poteri neset armiya Kırgızstana v mirnoe vremya”. 10 oktyabrya 2018 g., Fer- gana Ru. <https://yandex.ru/media/fergana/kakie-poteri-neset-armiia-kyrgyzstana-v-mirnoe-vremia—5bbe020324792200aa778db6>. (E.T. 03.04.2019).
- Kraja nevest v Kırgızstane: gendernaya duel. İslam v SNG. [islamsng.com/kgz/re- port/4112](http://islamsng.com/kgz/report/4112) (E.T.03.04.2019).
- Menedjer “megafona” uličil ukrainskih natsionalistov v sozdanii “gruppi smerti”. Ga- zeta.ru 16.02.2017 (<https://m.gazeta.ru/tech/news/2017/02/16/n-9697289shtml>) (E.T.11.03.19).
- “Novaya smertelnaya igra-Podojgi druga”. Gazeta Komsomolskaya pravda, 7 fevralya 2019, <https://www.rostov.kp.daily/26939.4/3989778> (E.T.18.03.2019).
- Novaya gazeta, Galina Mursalieva, Lis priznal svoyu vinu. 20 iyulya 2017 r. [www.no- vayagazeta.ru](http://www.novayagazeta.ru) (E.T.19.03.2019).
- “Opasnaya igra dlya detei Momo, mojet poyavitsya v Kırgızstane”. MVD. 14.08.2018. [https://ru.sputnik.kg/society/20180814/1040628267/mvd-igra-momo- messendzher-profilaktika.html](https://ru.sputnik.kg/society/20180814/1040628267/mvd-igra-momo-messendzher-profilaktika.html). (E.T.11.03.2019).

- Poçemu kitı vibrasivayutsya na bereg? www.meta.kz (E.T. 11.03.2019).
- Pletneva predlagaet vvesti zvanie “obraztsovaya semya”. Parlamentskaya gazeta. 06.03.2017. <https://www.pnp.ru/politics/2017/03/06/plenyova-predlagaet-westi-zvanie-obrazcovaya-semya.html> (E.T.11.03.2019).
- Prozorova Maria. / Gavrilova Yulia.: “Opasnie igrı naşih detei”. 9 fevralya 2017g., KP v Ukraine. <https://kp.ua/incidents/566384-opasnye-yhry-nashykh-detei> (E.T. 18.03.2019).
- Putin podpisal zakon o “gruppah smerti”, rossiyskaya gazeta RG.RU, 07.06.2017. <https://rg.ru>. (E.T.20.03.2019).
- Radio svoboda, Krım realii, 16 fevralya, 2017, 17.00, krym.r.com/a/28312768html. (E.T.08.03.2019).
- “Rodniye vibrosivşysya devoçki polagayut, çto suitsid svyazan s opasnimi igrami”. 7 fevralya 2017, kaktus media., <https://kaktus-media.doc.352138-rodnye-vybrosivsheisa-devochki-polagayut-çto-svi-cid-svyezhan-s-opasnymi-igrami.tml>. (E.T.20.03.2019).
- Revin V.P.: Ugolovnoe pravo Osobennaya çast, Yustitsinform 2010g.
- Seralieva A.M./ Baymagambetova Z.M.: Problemy ugolovnoi otvetstvennosti za dovedenie samoubiystva, Kazahskiy natsionalnyy pedagogičeskij universitet imeni Abaya, Vestnik, №1(48)2017.
- Sundurova F.R./ Talan M.V./ Ugolovnoe pravo Rossii, Osobennaya çast, g. Moskva 2012g.
- Suitsid kak problema sovremennogo obşestva. R.V. Petrunkova. Minskiy institut upravleniya, g. Minsk, Respublika Belarus. str.416. http://media.miu.by/files/store/items/uses/xvii/mim_uses_xvii_34024.pdf. (E.T. 05.03.2019).
- Spasenie detei ot kiberprestupleniy. Sledstvenniy komitet RF. Ofitsialnyy sayt. s.3, irk.sledkom.ru/folder/107968/?pdf=1 (E.T. 11.03.2019).
- Siniy kit, mleçnyy put, more kitov-suitsidialnie igrı dlya detei!!!Budte vnimatelni. <https://vadro.livejournal.com/1229256.html> (E.T. 10.03.2019).
- “Sinie kitı” okazalis straşnee “İslamskogo gosudarstva”, gubernator Ulyanovskoi oblasti rasskazal o razgove protiv odaryennih rossiyskih detei. Gazeta kommersant, 08.03.2017. <https://www.kommersant.ru/doc/3236648> (E.T.01.03.2019).
- “Siniy kit. Eşe odna jertva” Novosti 24 ala-too, g. Bişkek, 11 fevralya 2017. Pervuyu jertvu gruppi siniy kit naşli v Bişkeka. Novosti 24Mir, 8 fevralya, 2017. (E.T.11.03.2019).
- “Siniy kit 2: oçerednaya smertelnaya igra trevojit kirgizskiy segment”. For.kg/novosti Kirgizstana. www.for.kg. (E.T.11.03.2019).

- “Smertelnaya igra v sotsetyah”. Otkrovenniy razgovor. Telekanal NTS, 13 fevralya 2017g. (E.T.20.03.2019).
- Statistika- samoubiystv <http://prognoz.org/article/statistika-samoubiistva>. (E.T. 05.03.2019).
- Tanya Tayson. Suitsid kak sotsialnyy fenomen. <https://www.proza.ru/2009/12/31/909> (E.T. 05.03.2019).
- Tvarkovskaya Aleksandra, Poçemu kiti vibrasivayutsya na bereg, legenda i versii. <https://syl.ru/article/33065/pochemu-kityi-vybrasivayutsya-na-bereg-legenda-i-versii>. (E.T.11.03.2019).
- Toktonazarova, Nurjan.: “Desyatki kırgızskih soldat, pogibshih v mirnoe vemya”, aprel, 2016 g. <https://rus.azattyk.org/a/27657453>. (E.T. 03.04.2019).
- Ugolovnyy kodeks Kırgızskoy Respubliki, ot 2 fevralya 2017 goda, №19.
- “U podrostkov poyavilas novaya opasnaya smertelnaya igra”. 11 fevralya 2019g., novosti bigmirnet. News.bigmirnet/ukraine /1886894-Y-podrostkov-poyavilas-novaya-smertelno-opasnaya-igra (E.T.18.03.2019).
- Ugolovnyy Kodeks RF, <https://minjust.ru/ru/press/news/ugolovnyy-kodeks-rossiyskoy-federacii-0> (E.T. 05.03.2019).
- Ugolovnyy kodeks Rossiyskoy Federatsii, <https://minjust.ru> (E.T.20.03.2019).
- Elmurzaev Doku İnaeviç.: “Ugolovnaya otvetstvennost za dovedenie do samoubiystva”. Aftoreferat dissertatsii na soiskanie uçenoy stepeni kandidata yuridicheskih nauk. Akademiya upravleniya MVD Rossii, g. Moskva 2004g.
- Federalnyy zakon ob informatsii, informatsionnih tehnologiy i o zaşite informatsii ot 27.04.2006 №149-F3 st.15.1 (redaktsiya 18.12.2018). <https://fzrf.su/zakon/ob-informacii-149-f3/st-15.1.php> (E.T.20.03.2018).
- Akduman, Gültekin/ Korkusuz, İrfan/ Hüseyinov, Afgan/ Aytaç, Önder/Barış, Akduman: Polis ve İntihar, Adli Psikiyatri Dergisi, Nisan 2006, Cilt:3, Sayı:2.
- Alisinanoğlu, Fatma/ Akduman, Gülümser Gültekin: Çocuk ve Ergenlerde İntihar, Adli Psikiyatri Dergisi, Temmuz-Ağustos 2006, Cilt:3, Sayı: 3-4.
- Mavi balina oyunu nedir, nasıl öldürüyor? 28.01.2019. www.posta.com.tr. (11.03.2019).
- Mavi Balina oyunu nedir? İşte Mavi Balina hakkında merak edenler ve ayrıntılı analiz. www.sozcu.com.tr.(E.T.19.03. 2019).
- Mavi balina oyunu intihar Haberleri, Güncel Mavi balina oyunu intihar haberleri ve Mavi balina oyunu intihar gelişmeleri. <https://haberturk.com/haberleri/mavi-balina-oyunu-intihar#> (E.T.29.03.2019).
- Mavi balina yüzünden 142 kişi intihar etti! www.milliet.com.tr/Mavi-Balina-yuzunden-142-kisi-intihar-etti-molatik-707/ (E.T.29.03.2019).
- <https://22oa.ru/zhizn-babocek>. (E.T.11.03.2019).

ren.tv/novosti/2016-05-18/sledovатели-polagayut-chto-igra-v-socseti-vynudila-11-lenyyu-shkolnicu (E.T. 10.03.19).

<https://www.takvim.com.tr/guncel/2019/01/28>, Bu oyunu oynayanlar kendini öldürüyor: mavi balina nedir? 21 Eylül 2017, (E.T. 11.03.2019).

www.birgun.net (E.T. 11.03.2019).

<https://www.kazedu.kz/referat/9881315> (E.T. 05.03.2019).

ren.tv/novosti/2016-05-18/sledovатели-polagayut-chto-igra-v-socseti-vynudila-11-letnyuyu-shkolnicu (E.T. 10.03.19).

www.mason.org.tr/web/ (E.T.07.04.2019).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Masonluk> .(E.T.07.04.2019).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Martinizm>. (E.T.07.04.2019).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Satanizm>. (E.T.07.04.2019).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Faşizm>. (E.T.07.04.2019).

<https://www.sumakpompa.com/tr> (E.T.07.04.2019).

<https://vsezdorovocom/2018/12/saentologiya-chto-eto-takoe> (E.T.07.04.2019).

<https://eksisozluk.com/norolinguistik-programlama-215587> (E.T.07.04.2019).

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
CK.	: Ceza Kanunu
f.	: fıkra
KCK.	: Kırgız Ceza Kanunu
m.	: madde
s.	: sayfa
İng.	: İngilizce